

Ifjúság2004

A kutatás egyes részeredményei

Bevezetés

Az Ifjúság2004 vizsgálat immár a második olyan kísérlet – a rendszerváltás folyamatának kezdete óta –, amely megpróbálja a társadalomtudomány, a szociológia eszközeivel leírni azokat a társadalmi, gazdasági átalakulásoknak (is) köszönhető változásokat és jellegzetességeket, amelyek a generációs újratermelődéssel folyamataiban végbemennek.

A megismételt ifjúságkutatás egyik célja annak rögzítése, hogy az előző (2000-ben végzett) felvételhez képest mennyiben, milyen módon változtak az ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását és boldogulási esélyeit befolyásoló társadalmi tényezők, továbbá, hogy ezek a hatások hogyan tükröződnek a fiatalok életmódjában, szabadidős tevékenységében, kulturális fogyasztásában.

A kutatás célja, hogy

- a magyarországi fiatalok anyagi és kulturális erőforrásairól, életmódjáról és értékrendszeréről horizontálisan és vertikálisan is képet kapjunk;
- hazánk statisztikai-gazdasági régióiról, a vizsgált dimenziók mentén, összehasonlító adatokkal rendelkezünk mind a korábbi magyarországi kutatások, mind az Európai Unió vonatkozásában;
- Magyarország polgárai, döntéshozói, szervezetei, kutatóműhelyei számára összehasonlító adatokkal szolgáljunk;
- mind módszertani (empirikus szociológia), mind tartalmi (vizsgált dimenziók) szempontból lehetőséget adjunk a későbbi összehasonlításokra, illetve a helyi, megyei, regionális kutatásokra, gyakorlati használatban való alkalmazásokra (pl.: ifjúsági koncepciók kidolgozására).

A kutatás megrendelője a Miniszterelnöki Hivatal és az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium volt. A kutatást Bauer Béla szociológus vezette.

A következőkben a kutatás néhány – szubjektíven fontosnak ítélt – eredményét mutatjuk be áttekintő módon, elsőként pedig ismertetjük a mintavételi eljárást.

Az Ifjúság2004 kutatás mintája

Az Ifjúság2004 kutatáshoz egy 8000 fős (*két 4000 fős*) országos, a 15–29 éves korosztályt reprezentáló mintát készítettünk. Így a vizsgálat a négy évvel ezelőtti Ifjúság2000 kutatással összehasonlítható, hiszen akkor is 8000 15–29 éves korú fiatal kerestünk meg az országosan reprezentatív minta alapján. A mintának területileg, településtípusonként, korcsoportok és nemek szerint kellett tükröznie a vizsgált népességet, de a kutatást régiók szerinti elemzésre is felhasználjuk, ezért különös hangsúlyt fektettünk arra, hogy Magyarország hét régiója szerint is reprezentatív legyen az adatfelvétel. A mintavételt úgy terveztük meg, hogy korlátozott mértékben – az elemszámok figyelembevételével – megyei szintű elemzéseket is lehessen végezni. Ennek érdekében a rétegződési szempontot a megyei bontásnál részletesebbre választottuk, és a területi mintavételi tervezési alapegységnek a statisztikai kistérséget tekintettük. A kérdőív terjedelme miatt az eredeti 8000 fős mintát két *független* 4000-es almintára kellett bontani, ezt a szétbontást a területi és településtípus szerinti arányok megtartása mellett véletlenszerű kiválasztással készítettük el.

Demográfia és családi viszonyok***Családi állapot***

Az Ifjúság2000 vizsgálat jelezte azt a demográfusok, ifjúságszociológusok számára már korábban nyilvánvalóvá vált folyamatot, hogy az ifjúsági korosztály egyik legfontosabb jellemvonása a tanulásban töltött idő megnövekedése, valamint az első munkába állás időpontjának kitolódása, amely késlelteti a tartós partnerkapcsolatok kialakítását és a családalapítást az egyéni életutakon belül. A formális házassági kapcsolatok visszaszorulnak, emellett a kevesebb kötöttséggel, de –véltetően – ugyanolyan érzelmi intenzitással rendelkező élettársi kapcsolatok válnak gyakoribbá.

Négy év elteltével a tendencia további kikristályosodását rögzíthetjük. 2004-ben a 15–29 éves korosztály közel héttizede nőtlen vagy hajadon, 17 százalékuk él házastársi és 14 százalékuk élettársi kapcsolatban. Az Ifjúság2000 adataihoz képest a nőtlenek/hajadonok arányában lényeges változás nem történt, azonban a tartós kapcsolatban élők összetétele lényegesen megváltozott: 5 százalékponttal csökkent a házastársi kapcsolatot felvállalók, ezzel párhuzamosan ugyanakkor mintegy 7 százalékponttal nőtt az élettársi viszonyban élők aránya. A házasságkötések aránya tehát kétségtelenül csökkent, de ez nem jelenti a tartós kapcsolatok hiányát. Sokkal inkább a tartós párkapcsolatban való együttélés formájának megváltozásáról beszélhetünk.

*1. ábra**A fiatalok családi állapot szerinti megoszlása (százalék)***Gyermekvállalás**

A mintába került fiatalok egyötödének van már saját gyermeke. 2000-hez képest három százalékpontos csökkenést regisztrált az adatfelvétel e tárgyban. A csökkenés abból adódik, hogy kevesebben vállaltak egy, illetve két gyermeket, miközben a három és több gyermekesek aránya lényegében nem változott. A gyermekek kétharmada házastársi kapcsolatban, egynegyede élettársi kapcsolatban élő szülőkkel nevelkedik, míg 11 százalékukat egyedülálló szülő neveli.

2. ábra***Hány gyermeke van? 2000-ben és 2004-ben (százalék)*****Oktatási helyzet*****Az iskolázás expanziója***

A 15–29 éves fiatalok élethelyzetének jelentős fejleménye, hogy az elmúlt néhány esztendőben tovább folytatódott az oktatás korábban kibontakozott expanziója. A fiatalok egyre növekvő arányban, egyre hosszabb ideig vesznek részt az iskolai képzésben. Az elmúlt négy esztendőben mintegy 6 százalékkal nőtt a 15–29 éves korcsoport részvétele az iskolai képzésekben. A 2004. évi

nagymintás felvétel eredményei alapján megállapítható, hogy az expanzió az utóbbi években elsősorban a 25–29 évesek korcsoportját érintette. 2000-ben 34, 2004-ben 40 százaléka járt iskolába a teljes sokaságnak.

1. táblázat

*Az iskolai képzésben részt vevő 15–29 évesek aránya 2000-ben, illetve 2004-ben
(életkori csoportok szerint, százalékos megoszlásban)*

Életkori csoportok	Ifjúság2000	Ifjúság2004
15–19 éves	81	81
20–24 éves	24	38
25–29 éves	4	12

A legfiatalabb korcsoportban, tehát a középiskolás korúak körében, az utóbbi néhány esztendőben már nem növekedett az iskolai oktatásban részt vevők aránya. Az adatok arra utalnak, hogy hazánkban már lezajlott a középiskolai oktatás expanziója, ugyanakkor arra is, hogy a felsőfokú képzésben változatlanul erőteljes expanzió zajlik. Ennek lendületét jól érzékelteti az, hogy a 20–24 évesek körében négy esztendő alatt 14 százalékponttal nőtt az iskolai tanulmányokat folytatók aránya.

Az adatokból látható, hogy a középfokú továbbtanulás szerkezetében nem figyelhető meg számottevő változás. A szakmunkásszükséglet erőteljes propagálásának hatására, úgy tűnik, megállt a szakmunkásképzésben tanulók régóta tartó aránycsökkenése. A néhány százalékos növekedés azonban egyelőre nem jelez trendváltozást. A szakközépiskolai-technikumi képzés változatlanul vonzó, míg a gimnáziumokban a továbbtanulók aránya az utóbbi években már kissé csökkent.

2. táblázat

*Az iskolarendszerben tanulók százalékos megoszlása iskolatípusok szerint
2000-ben, illetve 2004-ben*

Iskolatípusok	Ifjúság2000	Ifjúság2004
Szaktanulmányi, szakiskola	11	13
Szakközépiskola, technikum	27	27
Gimnázium	25	22
Főiskola	19	23

Egyetem	15	15
Egyéb	3	-

Gazdasági aktivitás és jövedelem

A 15–29 éves fiatalokat gazdasági aktivitás/inaktivitás szempontjából nem egyszerű kategóriákba sorolni. Ennek egyik oka az, hogy a fiatalok egy nem jelentéktelen része – alkalmazkodván a mai viszonyokhoz – egyidejűleg különböző tevékenységeket folytat, például a tanulás mellett dolgozik, vagy fordítva. Nem egyszerű eldönteni, hogy mit is tekintünk főtevékenységnek, és mit melléktevékenységnek. Tekintettel a dolgozó–tanuló ifjúsági csoport markáns társadalmi jelenlétére, úgy döntöttünk, hogy őket önállóan kezeljük, és tevékenységeik alapján az „aktív és tanul” elnevezést adtuk nekik. E köztes kategória kialakításával a fiatalokat első megközelítésben az alábbi csoportokba soroltuk: „foglalkoztatott” mintegy kétötödük, „tanul” szintén mintegy kétötödük (38 százalék), „aktív és tanul” 5, „munkanélküli” 7 százalékuk, „gazdaságilag inaktív” egytizedük.

Munkavállalás

A 15–29 éves fiatalok kétötöde volt „foglalkoztatott” a vizsgálat idején (39 százalék), ugyanakkor további 5 százalékuk egyszerre dolgozik és tanul. Ennél természetesen jóval többen léptek már ki a munkaerőpiacra, azonban azt rövidebb-hosszabb idő után önként (pl. továbbtanultak) vagy kényszerből (pl. munkanélküliek lettek) elhagyták. A munkaerőpiacról történt kiszorulásra utal, hogy a jelenleg „háztartásbeliek” közel háromötöde, a „gyesen, gyeden lévőek” mintegy háromnegyede, a „járadék nélküli munkanélküliek” több mint a fele három hónapnál hosszabb időt töltött el a munkaerőpiacon.

A „foglalkoztatottak” durván a két legidősebb korcsoport között oszlanak meg, vagyis kétharmaduk a 25–29, és közel egyharmaduk a 20–24 évesek közül kerül ki, míg a 15–19 évesek aránya a dolgozók között összesen 2 százalék.

3. ábra***A 15–29 éves dolgozó fiatalok foglalkozási szerkezete
(nemek szerinti százalékos megoszlás)******Munkanélküliség***

A munkanélküliség változatlanul a fiatalok legfőbb problémái közé tartozik. A megkérdezettek egyharmada jelezte, hogy eddigi, nem túl hosszú munkaerő-piaci „élete” során volt már munkanélküli. Az érintettek döntő többsége (28 százalék) regisztráltatta magát, egy kisebbsége (3 százalék) nem, egy további kisebbsége (3 százalék) pedig állítása szerint volt regisztrált és regisztrálatlan munkanélküli is. Bár a felsőfokú tanulmányokat végzők közt is találunk olyanokat, akiket érintett a munkanélküliség (5–10 százalék), a probléma igazán azoknál jelentkezett, akik nem tudtak vagy nem akartak hosszan az iskolarendszerben maradni. Így az „eltartottak és háztartásbeliek” harmada, vagy a „gyesen, gyeden” lévők kétötöde is beszámolt munkanélküli

állapotról. A foglalkoztatottak közt még a fentieknél is magasabb a munkanélküliség által érintettek aránya, hiszen közel ötven százalékuk (48 százalék) beszámolt ilyen élethelyzetről.

4. ábra

A foglalkoztatottak munkanélküliség szerinti megoszlása (százalék)

Jövedelmi viszonyok

A háztartás egy főre eső jövedelmének számításakor a továbbiakban az ekvivalencia jövedelemszámítási módszert használjuk.

3. táblázat

A háztartások egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelme, régiók szerint

Közigazgatási régiók	Egy fogyasztási egységre jutó havi nettó jövedelem (Ft)
Közép-Magyarország	79 119
Közép-Dunántúl	68 328
Nyugat-Dunántúl	69 268
Dél-Dunántúl	57 438
Észak-Magyarország	51 465
Észak-Alföld	54 078
Dél-Alföld	59 193
Átlagosan	63 753

Az egy fogyasztási egységre jutó havi nettó jövedelem átlagosan 63 753 Ft. Az eltartott és önálló háztartások között gyakorlatilag nincs különbség az egy főre jutó jövedelem tekintetében. Annál nagyobb különbségeket tapasztalhatunk a háztartás egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelmének regionális vizsgálatakor: Közép-Magyarország régióban az egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelem 79 119 Ft, az Észak-Magyarország régióban viszont csak 51 465 Ft.

Lakáshelyzet

A megkérdezett fiatalok kétharmada szüleivel él. Egyötödük él saját vagy házasság-/élettársa lakásában, házában, a fennmaradó 14 százalék bérelt lakásban, kollégiumban, ismerősöknél lakik az év legnagyobb részében.

4. táblázat

*Az év legnagyobb részében hol lakik Ön?
(érdemben válaszolók válaszainak megoszlása)*

	Százalék
Szüleinél	65
Saját vagy házasság-/élettársa lakásában, házában	20
Kollégiumban	3
Házasság-/élettársa szüleinél	3

Albérletben, többekkel együtt	3
Lakást bérel magánszemélytől	2
Rokonoknál, ismerősöknél	2
Lakást bérel önkormányzattól	1
Egyéb	1

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése

A már felvázolt paramétereket – melyek részben determinálják az anyagi helyzetet, illetve részben magának az anyagi helyzetnek az okai – egy szubjektív helyzetértékelésben összegezzük. A szubjektív helyzetértékelés összefüggésben áll a valós anyagi helyzettel, annak perpcionalizálásával – vagyis azzal, hogy az objektív paraméterek által leírható anyagi helyzetüket hogyan élik meg a kérdezettek, hogyan ítélik meg a számukra adekvátként kezelt viszonyítási alaphoz mérten.

A 15–29 éves fiatalok közel fele (45 százalék) vélekedik úgy, hogy családjá anyagi helyzetét legjobban az a kijelentés fejezi ki, mely szerint „beosztással jól kijönnek” jövedelmeikből. A „gond nélkül élők” közé sorolta magát a fiatalok közel tizede (9 százalék).

Ez azt jelenti, hogy a 2000. évi vizsgálathoz képest a kiegyensúlyozott körülmények közt élők súlya megnőtt, hiszen a fiatalok némileg több mint a fele (54 százalék) vélekedik így, a másik fele viszont továbbra is az anyagi gondokkal küszködők közé tartozónak vallja magát. Vagyis egyharmaduk (34 százalék) gondolja azt, hogy családjá anyagi helyzetére a „jövedelmünkből éppen hogy kijövünk” minősítés illik, egytizedük, hogy „hónapról hónapra anyagi gondokkal” küszködnek, további két százalékuk pedig „nélkülözések közt élőknek” tartja önmagát.

5. ábra***A család anyagi helyzetének megítélése***

A fiatalok tapasztalatai szerint a családok ötödében (21 százalék) havi gyakorisággal fordul elő, hogy a hónap végére elfogy a pénz. További ötödében (19 százalék) ez a probléma két-hat havi gyakorisággal jelentkezik, a fiatalok 14 százaléka szerint ennél ritkábban, és a 15–29 évesek kevesebb mint a fele (46 százalék) számolt be arról, hogy családjuk nem szembesül ezzel a gonddal.

6. ábra

Milyen gyakran fordult elő az Önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük? (a kérdésre adott válaszok megoszlása, százalék)

Az információs társadalom

Az Ifjúság2000 kutatás során a számítógép-használati szokásokat részletesebben feltérképeztük, az Ifjúság2004 kutatásban pedig a fő hangsúlyt az internethasználat mintázataira, illetve az internethasználat során tapasztalható eltérésekre helyeztük.

Számítógép-használat és –ellátottság**7. ábra*****Személyi számítógéppel való ellátottság a fiatalok háztartásaiban
2000-ben és 2004-ben (a válaszolók százalékában)***

2004-ben a fiatalok háztartásainak több mint felében (57 százalék) volt személyi számítógép. Különösen markáns változást tapasztaltunk az Ifjúság2000 adataihoz képest, hiszen 2000-ben a személyi számítógéppel ellátott háztartások aránya 29 százalék volt, azaz 4 év alatt közel a duplájára nőtt.

A fiatalok személyiszámítógép-használatában is – bár arányaiban nem olyan látványosan –

növekedés érezhető. 2000-ben a 15–29 évesek 46 százaléka használt személyi számítógépet, 2004-ben pedig összesen 70 százalékuk.

8. ábra

Használ-e számítógépet?

(a kérdésre válaszolók százalékában, 2000-ben és 2004-ben)

Internet-ellátottság és -használat

A fiatalok 59 százaléka legalább havonta egyszer szokott internetezni. A legmagasabb az internetező fiatalok aránya Közép-Magyarországon (70 százalék), a legalacsonyabb pedig az észak-keleti országrészben – Észak-Magyarország (51 százalék) és Észak-Alföldön (49 százalék). A településtípust vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a budapesti fiatalok 74 százaléka használ internetet, míg a községekben élő fiataloknak csak a 47 százaléka.

9. ábra
Szokott-e internetezni?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

Otthoni internet-hozzáférés a háztartások 24 százalékában van, ami erős emelkedést mutat a 2000-es adathoz képest, hiszen akkor a fiatalok háztartásainak 9 százalékában volt csupán internet. Közép-Magyarország régióban a háztartások 38 százaléka, Nyugat-Dunántúl régióban pedig a fiatalok 25 százaléka rendelkezik internet-hozzáféréssel. A fiatalok háztartásainak internet-ellátottsága szempontjából leszakadó régiónak Észak-Alföld tekinthető, ahol a háztartásoknak összesen 16 százaléka rendelkezik csak internet-kapcsolattal.

10. ábra

***Rendelkezik-e a háztartás internet-kapcsolattal?
(a kérdésre válaszolók százalékában, 2000-ben és 2004-ben)***

A 15–29 éves korosztály életmódjának néhány jellemző vonása***Dohányzás***

A vizsgált korosztály egészének mintegy négytizede állítja, hogy legalább alkalmanként dohányzik. A megkérdezettek mintegy harmada soha nem gyújtott még rá, 27 százalékuk pedig jelenleg nem dohányzik. A dohányzó fiatalok döntő többsége, négyötöde naponta, 12 százaléka pedig hetente legalább egyszer cigarettázik. A dohányosok 8 százaléka tekinthető alkalmi dohányosnak. Így a 15–29 éves korosztály egészére vetítve mintegy 37 százalék az aktívan cigarettázók aránya.

2000-hez képest lényeges, alapvető változás nem történt a fiatalok dohányzási szokásaiban, bár kétségtelenül emelkedett a naponta dohányzók, és ezzel párhuzamosan csökkent a dohánytermékeket nem fogyasztók aránya.

Az első dohányos élmény többnyire az általános iskola utolsó osztályaihoz és a középiskola első éveire kötődik. Már 14 és 16 éves kora között kipróbálta a cigarettát a kérdésre válaszolók több mint a fele. Az adatok azt mutatják, hogy aki 20 éves koráig nem gyújt rá próbaképpen sem, nagy valószínűséggel nem lesz aktív dohányos. A rendszeresen füstölők naponta átlagosan 13-14 szál cigarettát szívnak el.

Négy év elteltével – 2000-hez hasonlóan – a naponta dohányzók között jelentős túlsúlyban találhatók a férfi megkérdezettek. A 15–29 éves férfiak 37 százaléka, míg a nők valamivel több mint egynegyede napi gyakorisággal szív cigarettát. Saját bevallásuk szerint a férfiak 55 százaléka, míg a nők több mint kétharmada nem dohányzik. A négy évvel korábbi adatokhoz képest ebben az esetben is 2–3 százalékpontos változást rögzíthetünk. A nőknél három, míg a férfiaknál két százalékponttal növekedett a naponta dohányzók aránya.

11. ábra

***Szokott-e – akárcsak alkalmanként is – dohányozni?
(a kérdésre válaszolók százalékában)***

A 15–29 éves korosztály esetében a dohányzás intenzitása jelentősen függ az életkortól, azonban az összefüggés nem lineáris. A legalsó életkori csoportban a naponta dohányzók aránya 21 százalék, míg a legaktívabb dohányosok a 20–24 évesek. Körükben a napi rendszerességgel rágyújtók aránya eléri a 37 százalékot. 24 év felett némileg csökken az aktív dohányosok aránya. Ezzel párhuzamosan az iskolai végzettség emelkedésével csökken a dohányosok hányada. A diplomások közel háromnegyede nem dohányzik, míg a szakmunkásoknak a fele tartozik a dohányzást elutasítók táborába. A szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők körében a legmagasabb (45 százalék) a naponta dohányzók aránya; míg a felsőfokú végzettségűeknél a legalacsonyabb (16 százalék).

Alkoholfogyasztás

A 15–29 éves korosztály 59 százaléka állítja, hogy az elmúlt egy évben soha nem, vagy csak nagyon ritkán fogyasztott alkoholt. Mintegy két százalékuk azonban napi, további 13 százalékuk heti rendszerességgel fogyaszt alkoholt. Hasonlóan a dohányzáshoz, az alkoholfogyasztás tekintetében is eltér a férfi és a női megkérdezettek magatartása. A férfiak közel egynegyede, míg a nők hat százaléka szokott saját bevallása szerint legalább heti gyakorisággal szeszes italt fogyasztani.

A háttérváltozókat elemezve, több fontos megállapítást tehetünk. Az alkoholfogyasztás hosszú távú negatív következményei leginkább azoknál jelentkezhetnek, akik napi vagy heti rendszerességgel fogyasztanak alkoholt. A legveszélyeztetettebbek e téren is a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők, hiszen csaknem egyötödük hetente legalább egyszer, de inkább többször alkoholizál. A dohányzással ellentétben a diplomások az alkoholfogyasztás tekintetében élen járóknak tekinthetők, hiszen 18 százalékuk iszik legalább heti gyakorisággal szeszes italt.

Hasonló jellegzetességek érhetők tetten a községekben és a fővárosban lakók összehasonlításában. A községekben élő 15–29 évesek valamivel több mint egytizede, míg a budapestiek közel kéttizede fogyaszt heti rendszerességgel szeszes italt. Véleményünk szerint a fenti adatok arra utalnak, hogy a különbség nem a fogyasztás gyakoriságában érhető tetten leginkább, hanem az elfogyasztott termék minőségében.

12. ábra

***Milyen gyakran fogyasztott alkoholt az elmúlt évben?
(a kérdésre válaszolók százalékában)***

* mindennap vagy majdnem mindennap

13. ábra

***Milyen gyakran fordult elő az elmúlt egy évben, hogy erősen ittas állapotba került?
(az alkoholt fogyasztottak körében, százalék)***

Saját bevallása szerint minden harmadik olyan fiatallal, aki az elmúlt egy évben fogyasztott szeszes italt, megesett, hogy a kelleténél többet ivott, és emiatt erősen ittas állapotba került. Szocio-demográfiai dimenziók szerint jól elkülöníthetők a leginkább veszélyeztetett csoportok: mindenekelőtt a szakmunkások, akiknek majd 40 százaléka volt erősen ittas az elmúlt egy évben. Hasonló adatok rögzíthetők a munkanélküliek esetében is. A veszélyeztetettek közé sorolhatók a városi – de nem a fővárosi – férfiak, akik az átlaghoz képest nagyobb valószínűséggel voltak illumináltak, mint a községekben élő és fővárosi társaik.

A részegséget az alkoholt fogyasztó fiatalok döntő többsége – saját bevallása szerint – csak nagyon ritkán, egy-egy alkalommal élte át. Alig három százalékuk számol be arról, hogy az erősen ittas állapot heti gyakorisággal ismétlődik, míg havi rendszerességgel 8 százalékuk éli át ezt a hatást. A férfiak és a nők tekintetében óriási különbség mutatható ki. A nőknek több mint 80 százaléka, míg a férfiaknak 65 százaléka legfeljebb egy-két alkalommal volt részeg az elmúlt egy évben.

Ha azokat a csoportokat keressük, amelyek az alkoholproblémák tekintetében – minden szempontot figyelembe véve – a legveszélyeztetettebbek, kétséget kizárólag az alacsony iskolázottságú szülők legfeljebb szakmunkás végzettséggel rendelkező fiai sorolhatók ide.

Drogkipróbálás, droghasználat

Egy úgynevezett önkítöltős, borítékos kérdésre a 4000 megkérdezett mintegy ötöde jelezte, hogy valaha kipróbált vagy használ/használt valamilyen drogot. Ezen belül a drogkipróbálók aránya 11, míg a droghasználóké 12 százalék. Azt, hogy társadalmi szinten is komoly problémáról beszélhetünk, jelzi az is, hogy a válaszolók 43 százalékának ismerősi, baráti körében volt már olyan személy, aki használt vagy jelenleg is használ valamilyen kábítószerfajtát.

Sajnos az Ifjúság2000 és az Ifjúság2004 kutatás droghasználattal kapcsolatos adatainak összehasonlítása módszertani okok miatt nem lehetséges. Egyrészt, mert az Ifjúság2004-ben az önkítöltős, borítékos, azaz a kérdezőbiztos előtt rejtett válasz adásának lehetőségével éltünk, ami segíthette az őszinte válaszadást, másrészt, mert az Ifjúság2000-ben nem kérdeztünk rá a droghasználatra, csak a drogkipróbálásra. Ez a különbség mindenképpen megnehezíti a két adat összehasonlítását a Gyorsjelentésben.

14. ábra
Kipróbált-e Ön már valamilyen drogot?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

A drogkipróbálók körében a férfiak továbbra is nagyobb arányban mutathatók ki, de a kiegyenlítődés már tetten érhető, amit jelez, hogy a droghasználat tekintetében a fiatal nők erőteljesen „emancipálódtak”.

Saját bevallás alapján a kábítószereket életükben valaha kipróbálók és a droghasználók között is az átlaghoz képest nagyobb arányban találhatunk budapesti fiatalokat. A technikumba, a főiskolára és az egyetemre járók körében az átlagnál magasabb kipróbálási arányt és droghasználatot rögzíthetünk. Mindezek az adatok azt jelzik, hogy a cigarettával és az alkohollal szemben a kábítószer kipróbálása és fogyasztása inkább a magasabb társadalmi státushoz kötődik. Minél

magasabb a kérdezett apjának iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy a kérdezett próbált már ki drogot. Ezzel összhangban, minél magasabb magának a kérdezettnek a képzettsége, annál nagyobb annak a valószínűsége, hogy kipróbált vagy használt valamilyen drogfajtát.

A droghasználók vagy drogkipróbálók inkább a 20–24 éves korosztályon belül találhatók. E határvonal alatt és felett csökken a drogokat kipróbálók aránya.

A drogfogyasztók, illetve a drogot kipróbálók körében a marihuána, a receptre kapható altatók és nyugtatók a legnépszerűbbek. Fontos tanulság, hogy a szerkipróbálás és ezzel összefüggésben a droghasználat minden harmadik drogfogyasztó fiatalnál több kábítószerfajtára is kiterjed. Ezt jelzi, hogy a „népszerűségi rangsor” harmadik helyén a marihuána és az altatók kombinációja, míg a negyediken a diszkó-drogok és a már említett drogtípusok állnak.

Végezetül bemutatjuk az egyes viselkedési formák elterjedtségét korévenként.

15. ábra

***Az alkoholt és a cigarettát legalább hetente fogyasztók
és a drogokat használók aránya korévenként*
(a kérdésre válaszolók százalékában)***

*a kábítószer-használat esetében a mintanagyság 4000 fő

Szubjektív egészségi állapot

A fenti magatartás-együttes egészségkárosító következményeit a korosztály egészére nem tudja a vizsgálat egyértelműen kimutatni. A szubjektív egészségkép alapján megállapíthatjuk, hogy a 15–29 évesek több mint háromnegyede alapvetően, további 20 százalékuk általában jónak ítéli egészségi állapotát. Az egészségi állapotukat rossznak ítélok aránya nem éri el az 5 százalékot.

Az egészségi helyzet alapvetően kedvező megítélésén csak kismértékben változtat egyes szocio-demográfiai változók bevonása. Bár kétségtelen, hogy a 25–29 évesek, a községben lakók és az alacsonyan iskolázott apák alacsonyan iskolázott gyermekei között az átlaghoz képest valamivel (3 százalékkal) többen vannak olyanok, akik az egészségükkel inkább elégedetlenek. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy még az átlagtól valamivel eltérő csoportoknál sem haladja meg a 6 százalékot az egészségi helyzetüket negatívan megítélők aránya. Az adatokból kitűnik, hogy a naponta dohányzók, a napi rendszerességgel alkoholt fogyasztók, valamint a drogot már kipróbálók szubjektív egészségi helyzete némileg rosszabb az átlagnál, de itt sem beszélhetünk kiugróan magas betegségterhelés arányáról.

16. ábra

***Hogyan jellemezné saját egészségi állapotát?
(a kérdésre válaszolók százalékában)***

Objektív egészségi állapot

A fiatalok mindennapi tevékenységét tartós betegség, rokkantság, fogyatékoság vagy súlyos lelki, pszichológiai probléma 2 százalékban akadályozza. További 7 százalékuknál tapasztalható bizonyos mértékű akadályoztatás, míg a fiatalok több mint kilenctizedének nincs komolyabb, diagnosztizált egészségügyi problémája. A társadalmi státuszpozíciót meghatározó objektív változók mentén nincs lényeges különbség a 15–29 éves korosztály objektív egészségi állapotában. A legtöbb kategória, így a korcsoport, a településtípus, a nem, de még az iskolai végzettség sem változtat a jó

egészségügyi helyzeten.

Egyetlen tényező, az apa iskolázottsága mentén mutatható ki némi különbség: a legfeljebb 8 osztályt végzett apák gyermekeinél 11 százalékra nő az akadályoztatási faktor értéke.

A mindennap vagy majdnem mindennap szeszes italt ivók 16 százalékát, az egy éven belül drogot használók 19 százalékát, míg a rendszeresen dohányzók 10 százalékát akadályozza komolyabb tartós betegség, rokkantság, fogyatékoság vagy súlyos lelki, pszichológiai probléma.

**17. ábra: Akadályozza-e tartós betegség?
(a kérdésre válaszolók százalékában)**

A szexualitás néhány jellemzője

Milyen sajátosságok jellemzik a fiatalok szexuális életét Magyarországon? Ez a kérdés a társadalom számára több szempontból is rendkívül tanulságos lehet. A szexualitás része a mindennapi emberi cselekvésnek. Egy adott társadalom által preferált szexuális kultúra tükörképe a társadalomnak, hiszen szabályzó mechanizmusrendszerén keresztül megmutatja, hogy a társadalom mennyire gátolja, illetve segíti az egyén lehetőségeit. Elemzésünk alapja egy olyan önkitöltős kérdőív, amely az Ifjúság2004 kutatás keretén belül, egy 4000 fős reprezentatív almintán került lekérdezésre.

Az, hogy ki mit tekint szexuális együttlétnek, egyéni megítélés kérdése. A közösülés viszont a szexuális együttlét legáltalánosabban elfogadott formája. A fiatalok átlagosan 17 évesen kezdik szexuális életüket. Ezen a ponton azonban különbség van a férfiak és a nők között. A férfiak átlagosan 16,7 évesen, míg a nők 17,2 évesen élnek először nemi életet.

Amennyiben korcsoportonként vizsgáljuk, hogy a fiatalok hány évesen kezdik el a nemi életet, figyelembe kell vennünk, hogy a legfiatalabb korcsoportba tartozók 46 százalékának még nincs e téren tapasztalata.

A szexuális élet megkezdésének időpontját több tényező is befolyásolhatja, amelyet az Ifjúság2004 kutatásnál használt kérdőíves módszerrel nem tudunk pontosan definiálni, az azonban megállapítható, hogy az első szexuális kapcsolat felvállalását leginkább az életkor befolyásolja, ugyanakkor kétségtelenül a társadalmi státus is hatással van a szexuális kapcsolatokra. A legnagyobb arányban a szexuális életet nem élők között azok vannak, akik még tanulnak. A jelenleg is tanulók között a magasabb presztízsű intézménybe járók azok, akik kevésbé érintettek a szexuális kapcsolatokban.

18. ábra

Hány évesen élt először szexuális életet?

(átlagéletkor az adott korcsoportonként)

19. ábra***Szexuális kapcsolatot még nem létesítők aránya korcsoportok szerint (százalék)***

A már szexuális kapcsolatot átélt fiatalok 75 százalékának van állandó párkapcsolata, ez a 25–29 éveseknél 83, a 20–24 éveseknél 72, míg a 15–19 éveseknél 58 százalékos arányt mutat. A nők 81, míg a férfiak 69 százalékának van állandó szexuális partnere.

Amennyiben rendelkeznek állandó partnerrel, úgy a fiatalok 12 százaléka naponta, 60 százaléka hetente többször, 20 százaléka hetente él nemi életet. A fiatalok jelentős része rendszeresen alkalmaz valamilyen fogamzásgátló módszert. A legelterjedtebb az óvszer, illetve a fogamzásgátló tabletta használata.

Korcsoportonként vizsgálva a fogamzásgátlás módszereit, jól látható, hogy az életkorral együtt

csökken a gumi óvszert használók száma, és növekszik a fogamzásgátló tabletta alkalmazása. A legfiatalabb korosztályban 6 százalékos az egyáltalán nem védekezők aránya. A 25–29 évesek közül a szexuális aktusban nem védekezők általában stabil párkapcsolattal rendelkeznek, feltehetően náluk a „nem védekezés” már a gyermekvállalás előfeltétele.

20. ábra

A leggyakrabban használt fogamzásgátlási módszerek korcsoportok szerint

(több válasz lehetséges)

A fentiekben vázolt adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a fiatalok szexuális kapcsolatait alapvetően a monogám életvezetés határozza meg.

Életesemények

Az Ifjúság2004 adatai azt mutatják, hogy minden harmadik fiatalat érintette már a munkanélküliség. Az is látható, hogy a megkérdezettek mintegy fele úgy gondolja, hogy még tanulnia kell főiskolán vagy egyetemen, ám emellett fontos az olyan tudások elsajátítása, mint az idegen nyelv vagy a számítástechnikai ismeretek.

A családistátus-útvonal is ellentmondásos: a fiatalok egyre korábban távolodnak el a szülői családtól, de egyre később alapítanak saját családot, függetlenednek a szülői háztól. A következő (21.) ábrán jól látható a korai önállósodás, ami a tanulás és a gyermekvállalás kitolódásával jár együtt.

Látható, hogy a 15–29 éves fiatalok túlnyomó többsége, mintegy négyötöde, igen fiatal korban (mintegy 16 évesen) éli meg személyi önállósodásnak olyan eseményeit, mint az első önálló szórakozás vagy az első döntés a foglalkozásáról. A megkérdezettek 70 százaléka túl van az első szexuális tapasztalaton, és csaknem kétharmada rendelkezik/rendelkezett már komoly párkapcsolattal. A fiataloknak alig több mint fele dolgozik/dolgozott teljes állásban (19,5 év), és csaknem négyötöde fejezte be tanulmányait. A megkérdezettek egyötödének van gyermeke, valamint önálló lakása. Amennyiben ezen események még nem történtek meg, úgy bekövetkezésüket a fiatalok húszas éveik második felére tervezik (28, illetve 26,5 év).

21. ábra

***Az egyes életesemények bekövetkezése
(az érdemben válaszolók százalékában)***

22. ábra

***Az egyes életesemények bekövetkezése
(a bekövetkezett és a prognosztizált életesemények átlag-korévekben)***

Az ifjúsági életszakasz kitolódásával tehát a fiatalok élettrajza jelentősen átrendeződik. A szülői háztól való elköltözésnek az a trendje rajzolódik ki, melyben az állandó partnerkapcsolat megelőzi az elköltözést.

Az az időpont, amikor a fiatalok a szülői háztól való elköltözést tervezik, leginkább a házasság és az együttélés tervezett időpontjával esik egybe, kevésbé kapcsolják a fiatalok tanulmányaik befejezéséhez vagy munkába állásuk tervezett időpontjához. Azok azonban, akik tervezik, hogy

házasságot kötnek, addigra jórészt szüleiktől függetlenül szeretnének élni (64,1 százalék). Ez azt is jelenti, hogy azoknak, akik tervezik, hogy egy állandó partnerrel együtt élnek, majdnem fele (46,4 százalék) még a szüleinél lakik. Ugyanennyien tervezik, hogy tanulmányaikat befejezik és munkába állnak, még mielőtt elköltöznének otthonról.

Kulturális fogyasztás

A fiatalok kultúrához, kulturális fogyasztáshoz kapcsolódó viszonyát az Ifjúság2004 című kutatás – csakúgy, mint az Ifjúság2000 – több kérdésen keresztül vizsgálta. Ezek közül most a fiatalok olvasási szokásait és a különböző kulturális terek látogatottságát vizsgáljuk.

A kulturális fogyasztás színterei

A kultúrafogyasztás helyszíneit vizsgálva elmondhatjuk, hogy a társadalom kettészakítottsága – 2000-hez képest – tovább nőtt. A kulturális javak fogyasztását tekintve kialakult egy, a javakban dúskáló csoport, az ebbe tartozók elsősorban az elitkultúra szegmensei közül választanak. Mások viszont alig férnek hozzá bármiféle kulturális termékhez, s egy ponton túl már nem is ismerik fel saját szükségleteiket, ezért kulturális aktivitásuk az „elitkultúra intézményeinek használatában” formális. Különösen feltűnő ebben az esetben Budapest és a községek ellentéte, mely lakóhelyek 15–29 éves korosztálya élesen elkülönül egymástól a kulturális fogyasztás jellegében és gyakoriságában. Míg a budapestiek – az Ifjúság2000 adataihoz hasonlóan – élen járnak a magas kulturális értéket képviselő fogyasztásban (pl. színház, hangverseny, könyvtár, múzeum, kiállítás), addig a községekben lakó 15–29 évesek inkább a művelődési házakba járást, a helyi diszkókat, bálakat, multságokat részesítik előnyben. Ez feltehetően összefügg az intézményi ellátottsággal és az iskolázottsággal is.

E feltűnő aránytalanság a kulturális intézményekbe járás intenzitásbeli különbségével párosul. 2000-ben a budapesti fiatalok közel egynegyede két hónapos perióduson belül járt színházban, a községekben lakóknál pedig az arány nem éri el az egytizedet. 2004-ben a fővárosiak 15 százaléka volt egy hónapon belül színházban, míg a községben élőknek csupán 6 százaléka. A mozilátogatás

esetében 2000-ben kétszeres különbség volt regisztrálható: a budapesti fiatalok közel háromnegyede volt két hónapon belül moziban, a községekben lakó fiataloknak viszont csak egyharmada; 2004-ben, a multiplex elterjedésével tovább nőtt a különbség, a fővárosban élő fiatalok háromszor több alkalommal voltak egy hónapon belül moziban, mint községben élő társaik. Tovább nyílt tehát a „kulturális olló”, ami még inkább erősítheti a fiatalok közötti esélyegyenlőtlenségeket.

23. ábra

***Az egy hónapon belül látogatott intézmények
(korcsoportonkénti bontásban, 2000-ben)***

A megkérdezett fiatalok között szép számmal találunk olyanokat, akik soha nem látogatnak meg bizonyos kulturális intézményeket. Legkevesebben az elitkultúrához tartozó színtereket látogatják, korosztálytól függetlenül meghaladja a 70 százalékot az art mozikat, operát, komolyzenei

koncerteket soha nem látogatók aránya. A fiatalok mintegy 20 százaléka még multiplex moziban sem járt soha. A multiplex mozikat érthető módon legkevésbé a községekben élők és a 25–29 éves korosztályhoz tartozók látogatják.

24. ábra

***A havonta vagy gyakrabban látogatott intézmények korcsoport szerint 2004-ben
(korcsoportonkénti bontásban)***

A fiatalok által részben használt, az ún. „elitkultúrához” tartozó kulturális téren kívül létezik egy olyan „szubkulturálisnak” nevezhető tér, amely már egyértelműbben az ifjúsági kultúra része. Ezek egyrészt a beszédcselekvés helyszínei (kocsma, kávéház stb.), másrészt a könnyed vagy igényes szórakoztatás színterei (pl. diszkó, jazz-klub). Ezeket a tereket azonban 100 fiatalból csak tíz használja viszonylagos – legalább havonta egyszeri – rendszerességgel.

A szabadidő eltöltése

Az Ifjúság2004 vizsgálat adatai egy átlagos hétköznapra vetítve azt mutatják, hogy a 15–29 éves fiatalok mintegy 12 százaléka maximum egy óra, 47 százaléka 1–3 óra, 27 százaléka 4–6 óra szabadidővel rendelkezik, míg hat óránál több szabadidővel mintegy 8 százalékuk bír. A 15–29 éves korosztály mintegy 5 százaléka azt állítja, hogy nem rendelkezik szabadidővel.

Az életkori dimenziót figyelembe véve kitűnik, hogy minél idősebb a kérdezett, annál valószínűbb, hogy szabadideje rendkívül lecsökken. A 15–19 évesek közel kettő, a 20–24 évesek mintegy öt, míg a 25–29 évesek közül nyolc százalék tartozik azok közé, akiknek tevékenysége egy átlagos hétköznap egyáltalán nem enged szabadidőt.

Az adatok arra utalnak, hogy a szabadidő eltöltésének tekintetében fontos az állandó lakhely szerinti település típusa. Maximum egy óra szabadidővel rendelkezik a fővárosiak 15, a megyeszékhelyen lakók mintegy 10, az egyéb városokban lakók 13, a községekben élők mintegy 12 százaléka. A hat óránál több szabadidővel rendelkezők között a budapestiek aránya mintegy 5 százalék, a megyeszékhelyen, városban és községben élő fiataloké mintegy 9 százalék. A fentiek alapján megállapítható, hogy egy átlagos hétköznapra vonatkoztatva a kötetlenül felhasználható szabadidőben való eltérések a gazdasági aktivitás és a korcsoport dimenziói mentén tapasztalhatóak leginkább.

A hétvégéken a pihenéssel, illetve szórakozással eltölthető szabadidő alakulása lényeges eltéréseket mutat a hétközihez képest.

A fiatalok 23 százalékának csak néhány órája marad a hétvégén arra, hogy szabadon gazdálkodjon az idejével, míg 24 százalékuk fél napot tölt el saját belátása szerint kötetlenül. Egy teljes nappal a fiatalok 25, míg az egész hétvégével 23 százaléka gazdálkodik, három százalékuk pedig nem rendelkezik szabadidővel még a hétvégén sem.

A kötetlenül eltölthető szabadidő mértékét – hasonlóan a hétköznaphoz – alapvetően befolyásolja az életkor; minél fiatalabb korcsoportot vizsgálunk, annál több a szabadidő, amellyel rendelkeznek. Az egész hétvégével szabadon rendelkezők aránya a 15–19 évesek között közel egyharmados, a 20–24 évesek között egynegyedes arányú, míg a 25–29 éves korosztálynál ez az arány csupán 17 százalék.

25. ábra
Hol tölti el a szabadidejét hét közben?
(a leggyakrabban említett helyszínek, százalékban)

A szabadidő eltöltése „szabadságának” másik lényeges eleme, hogy milyen településtípuson él a fiatal. Az egész hétvégével szabadon rendelkezők aránya a fejlettebb településformától a fejletlenebb felé csökken. A fővárosiak között 30, a megyeszékhelyen élők között 24, a városban élőknel 23 százalék, a községben élők között 22 százalék ez az arány. A budapestiek magas szabadidő-többletének oka több tényezőre vezethető vissza, amelyet a kutatás későbbi fázisában szükséges megvizsgálni.

A szabadidő mennyisége tehát mind hét közben, mind a hétvégén eltér, annak függvényében, hogy a fiatalok milyen státussal rendelkeznek. Felmerül a kérdés, hogy a hétköznapi meglévő szabadidőt hol töltik el a fiatalok. A továbbiakban ebbe nyújtunk betekintést.

Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok döntő többsége hét közben alapvetően otthon (mintegy 73 százalék) vagy a barátainál tartózkodik. Elenyésző kisebbséget képviselnek azok (a fiatalok alig 1,5 százaléka), akik beszédcselekvési helyszínekre (kocsma, kávéház) vagy kulturális intézményekbe járnak szabadidejükben.

26. ábra
Hol tölti el a szabadidejét hétvégén?
(a leggyakrabban említett helyszínek, százalékban)

A fiatalok több mint fele (57 százalék) még a hétvégéket is az otthonában tölti, elzárva magát azoktól a lehetőségektől, amelyek rendelkezésére állnának. Figyelemre méltó azonban, hogy a fiatalok mintegy tizede általában a természetben tölti szabadidejét.

A szabadidő eltöltésének helye kötődik a fiatalok életkorához, illetve lakóhelyük településtípusához. A legfiatalabb korosztályhoz tartozók közül minden harmadik fiatal tölti hétköznapi szabadidejét a barátainál, a 15–19 évesek 70 százaléka otthon vagy a kollégiumban marad. Csúszán 5 százaléuk említi meg, hogy sportpályán van, és ugyanennyien „lónak” az utcán. A különböző településtípusokon a hét közbeni szabadidő-eltöltés a következőképpen alakul: a fővárosban élők 68, míg a községben lakók 76 százaléka marad otthon vagy a kollégiumban. Barátaival tölti idejét a budapestiek 28 százaléka, míg a községben lakók 19 százaléka.

A hétvégi szabadidő eltöltésének módját tekintve: a 15–19 évesek közül 44 százalék a barátainál, 56 százalék otthon vagy a kollégiumban, a 25–29 évesek 60 százaléka otthon és 25 százaléka a barátainál tölti az idejét. A különböző településtípusokon ez a mutató így alakul: a fővárosban élők 44 százaléka marad otthon vagy a kollégiumban, míg a községben lakók 64 százalékaról mondható el ugyanez. Barátaival tölti idejét a budapestiek 42 százaléka, míg a községben lakók 31 százaléka

tesz ugyanígy.

27. ábra

A baráti körrel nem rendelkezők településtípus szerinti bontásban

28. ábra

***A hétköznapi és hétvégi tévénézés
(korcsoportok szerint, percekben)***

A fiatalok számára a baráti kör léte alapvető és meghatározó. Az Ifjúság2004 adatai azt mutatják, hogy minél fiatalabb korcsoportba tartoznak a kérdezettek, életvitelükben annál meghatározóbb a barátokkal töltött idő. A kutatás csak részben ad választ arra, hogy az együtt eltöltött időben milyen „cselekvéseket” folytatnak.

A baráti kör létének másik aspektusa, hogy ki milyen típusú településen él. Ennek is a függvénye, hogy van-e baráti köre. Elgondolkodtató, hogy a községekben, egyfajta „zártsgot” rögzíthetünk, hiszen az itt élők között vannak a legtöbben olyan fiatalok, akik nem rendelkeznek barátokkal. Talán a baráti kapcsolatok hiányának is betudható, hogy a fiatalok szabadidő-eltöltése elsősorban az otthoni környezetre korlátozódik.

29. ábra
A hétvégi tévénézés
(településtípus szerint, percekben)

A legtöbbet nézett adók a kereskedelmi csatornák: a TV2 és az RTL Klub vezeti a nézettségi listákat.

**Fogyatékos emberekkel kapcsolatos közgondolkodás,
előítéletek**

2004 a fogyatékosok éve volt. Ennek jegyében az Ifjúság2004 külön kérdésblokkot szentelt a többségi ifjúsági társadalom fogyatékosokkal kapcsolatos attitűdjei mérésének.

Fogyatékosokkal kapcsolatos attitűdök

A megkérdezett 4000 fiatalnak csupán 10 százaléka gondolja, hogy a fogyatékosokkal kapcsolatos tudása alapos, további 42 százalékuk pedig úgy véli, hogy ismeretei inkább csekélyek, mint elégségesek. Az adatok jelzik, hogy a fiatalok fele nem igazán tudja elhelyezni a fogyatékosokkal kapcsolatos ismereteit.

30. ábra

***Ön milyen mértékűnek ítélné saját tudását a fogyatékos emberekkel kapcsolatban?
(százalékban)***

Ez az alacsony tudásszint nem egyenlően oszlik el a különböző fogyatékosági típusokkal kapcsolatban. A legtöbb válaszadó fiatalnak (55 százalék) a mozgássérültekről volt bizonyos szintű tudása, ezt követte a látássérültek és az értelmi fogyatékosok percepciója. A fiatalok legkevésbé az

autistákról és a diszlexiásokról rendelkeznek valamilyen szintű ismerettel.

31. ábra

***A fogyatékos emberek csoportjai közül melyikről van a legtöbb ismerete?
(százalékban)***

N=3868

Hipotézisünk szerint a fogyatékosokkal kapcsolatos bizonytalan kép összefüggésben áll a fogyatékosokkal kapcsolatos információhiánnyal.

32. ábra

A fogyatékos emberekkel kapcsolatos tulajdonságok

érzékeny

kiegyensúlyozatlan

taszító

gyenge

nyitott

A fogyatékosokkal szemben tanúsított attitűdök feltérképezését a társadalomkutatási módszertanban bevett eljárással vizsgáltuk. Az úgynevezett szemantikus differenciál egy ellentétpárok által kifeszített síkon helyezi el a kérdezett véleményét. Olyan ellentétpárokat soroltunk fel, mint a „vonzó-taszító”, „kiegyensúlyozott-kiegyensúlyozatlan”, „zárkózott-nyitott”, „érzéketlen-érzékeny”, „erős-gyenge”. A válaszolókat arra kértük, hogy ezek mentén helyezték el a fogyatékos emberekkel kapcsolatos véleményüket egy kétpólusú skálán.

A fiatalok a fent leírt dimenziók közül a fogyatékos embereket leginkább érzékenynek, inkább gyengének és kiegyensúlyozatlannak tartják.

Az ábrán a skála átlagértéke 0 pont, ehhez képest mutatjuk az elmozdulásokat. Az átlagtól legkisebb különbséget a „zárkózott-nyitott” tengely mentén észlelik a fiatalok. A fogyatékos embereket kismértékben inkább gyengének, inkább taszítónak, mint vonzónak látják a megkérdezettek. Mentális állapotukat inkább kiegyensúlyozatlannak ítélik meg, és nagymértékben gondolják a fogyatékosokat érzékenyeknek.

Megvizsgáltuk az értékelő dimenziók egymáshoz való viszonyát is. Aki inkább gyengének és zárkózottnak tartotta a fogyatékosokat, az hajlamos volt kiegyensúlyozatlannak és taszítónak is gondolni őket. Ezzel szemben a fogyatékosokat jellemzően érzékenyeknek tartó vélemény független volt a többi dimenzióra adott választól.

A fogyatékosok életvilágának megítélése

A fiatalok fogyatékosokkal kapcsolatos attitűdjeinek bemutatása után olyan kérdésköröket világítunk meg, amelyekkel a fiatalok mindennapi életük során találkozhatnak, illetve szembesülnek. Érinteni fogjuk a fogyatékos emberek és a fiatalok viszonyát a szomszédság, az önálló élet, az iskola, az akadálymentes környezet, a segítségnyújtás, a munkavállalás és a spiritualitás témájában is.

33. ábra

***Hogyan vélekedne Ön arról, ha a szomszédjába fogyatékos ember költözne?
(százalékban)***

A fiatalokban a fent felvázolt idegenkedő attitűdök ellenére sem fogalmazódtak meg a regionális eltérésekből fakadó diszkrimináló vélemények. A fiataloknak csupán egy százaléka adott olyan választ, hogy inkább ellenezné, ha szomszédságába fogyatékos ember költözne, 43 százalékuk úgy nyilatkozott, hogy közömbös lenne e tekintetben.

A fiatalok 55 százaléka (inkább szívesen: 37 százalék, határozottan szívesen: 18 százalék) nyilatkozott úgy, hogy szívesen fogadna szomszédságába fogyatékos embert.

A fiatalok közel fele (46 százalék) szerint a fogyatékos emberek képesek önálló életet élni, 22

százalék ezzel nem ért egyet, míg 33 százalék bizonytalan e tekintetben. A fiatalok majdnem fele nem ért egyet azzal, hogy a fogyatékos gyermekeknek ugyanabba az iskolába kellene járniuk, mint a nem fogyatékosoknak. Az iskolai szegregáció kérdésének megítélése is polarizált: 46 százalék egyáltalán nem ért egyet avval, hogy a fogyatékos és a nem fogyatékos gyermekek egy iskolában tanuljanak, 32 százalék egyet is ért meg nem is ért egyet, 23 százalék pedig inkább egyetért e kijelentéssel.

5. táblázat
A fogyatékos emberekkel kapcsolatos állítások értékelése
(százalékban)

	Egyáltalán nem ért egyet	Is- is	Teljes mértékben egyetért
A munkáltatókat érdekeltté kell tenni abban, hogy a sérült emberek számára is biztosítsanak munkát.	2	14	84
Akinek valamilyen fogyatékosága van, annak más területen különleges képességei vannak.	11	35	54
A fogyatékos emberek sokszor visszautasítják a segítségnyújtást, még akkor is, amikor tényleg szükségük lenne rá.	19	38	43
A fogyatékos gyermekeknek ugyanabba az iskolába kellene járniuk, mint a nem fogyatékosoknak.	45	32	23
A fogyatékos emberek nem képesek önálló életet élni.	45	33	22
Nincs szükség akadálymentesítésre, mert túl sokba kerül, és ha kell, mindig akad segítőkész ember.	79	12	9

A fiatalok túlnyomó része (79 százalék) szerint szükség van az akadálymentesítésre, még akkor is, ha sokba kerül. Szerintük mindig akad segítőkész ember is. A válaszolók 43 százaléka inkább egyetért azzal a kijelentéssel, hogy a fogyatékosok sokszor visszautasítják a segítségnyújtást, még akkor is, ha szükségük lenne rá.

A fiatalok 84 százaléka szerint a munkáltatókat érdekeltté kell tenni abban, hogy a sérült emberek számára munkalehetőséget biztosítsanak. A munkahelyteremtés és az akadálymentesítés voltak azok a kérdéskörök, amelyekben a fiatalok kevésbé polarizált véleménynek adtak hangot. Az életvilágot érintő többi kérdéskörben polarizáltak voltak a válaszok, kevésbé voltak konszenzuson a fiatalok.

